

Яцишин О. М. Психологічне забезпечення навчального процесу у ВНЗ на основі врахування типології мотиваційних профілів студентів / О. М. Яцишин, С. А. Яцишина // Гуманізм та освіта : збірник матеріалів VIII міжнародної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 19-21 вересня 2006 р. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – С. 153-155.

УДК 378. 147

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ НА ОСНОВІ ВРАХУВАННЯ ТИПОЛОГІЇ МОТИВАЦІЙНИХ ПРОФІЛІВ СТУДЕНТІВ

С.А.Яцишина

*Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського (м. Вінниця)*

О.М.Яцишин,

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ (м. Вінниця)

Найбільші перетворення суспільства – економічне, соціальне, інтелектуальне, моральне – завжди відбувалися за участю школи, насамперед вищої. Водночас сама система професійної освіти в Україні, на яку покладено головну відповідальність за підготовку наступних поколінь спеціалістів вищої кваліфікації переживає складний період реформувань, успішність яких все частіше пов'язують із розв'язанням проблеми активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.

З “арсеналу” внутрішніх характеристик особистості особливу роль у зростанні активності відіграють її мотиви. Як провідний фактор регуляції активності індивіда, його поведінки та діяльності, мотивація є проміжною змінною, що визначає якість теоретичної і практичної підготовки випускників закладів освіти.

Очевидно, що цілеспрямований педагогічний вплив на навчальну мотивацію студентів повинен ґрунтуватися на ідентифікації їхнього психологічного портрету, з'ясуванні початкового стану мотиваційного розвитку особистості. Крім того, вчені особливо наголошують на необхідності забезпечити в навчанні диференційоване управління мотивацією майбутніх фахівців [1, с. 261]. При цьому підкреслюється, що зручним розв'язанням проблеми відмінностей студентів є створення їхньої типології [2, с. 112].

Вже класичною стала класифікація студентів, запропонована Н.Бруксом. Дослідник вважає, що в навчальних закладах завжди присутні: 1) ті, хто здатний і бажає виконувати все, що від них вимагається; 2) здібні студенти, які володіють добрими знаннями, але не мають бажання вчитися; 3) ті, кому бракує знань, але виявляють належну старанність; 4) а також ті, хто не має ні здібностей, ні бажання вчитися, та й не приховує цього [Цит. за 2, с. 112].

Зазначимо, що цінність подібних типологій полягає в тому, що на їхній основі можна передбачити поведінку особистості в навчальному процесі. Метою даної статті є аналіз мотиваційно-типологічних особливостей студентів ВНЗ на основі експериментальних даних.

На підставі даних щодо загальних тенденцій мотиваційного розвитку майбутніх фахівців та індивідуальних відмінностей становлення їхньої мотивації вивчення іноземної мови нами було створено типологію мотиваційних профілів.

До першої групи запропонованої типології ми віднесли осіб, у регуляції поведінки яких переважають процеси емоційного опосередкування. Такі індивіди особливо чутливо сприймають та оперативно реагують на педагогічні заходи, які ґрунтуються на застосуванні цікавого та привабливого навчального матеріалу, створенні інтригуючих навчальних ситуацій. Це студенти з чітко вираженим спрямуванням на процесуальні аспекти діяльності. В їхній структурі мотивів вивчення іноземної мови домінують пізнавальний, комунікативний мотив, мотив афіліації. Спільним для представників зазначеного мотиваційного типу є сенситивність до емоціогенних педагогічних ситуацій, спрямованість на позитивні переживання в процесі вивчення іноземної мови. Наявність же у них індивідуальних відмінностей характеру мотиваційного процесу осіб дозволяє говорити про гетерогенність якісного складу даної групи.

Найвищим ступенем мотиваційного розвитку цієї категорії студентів є наявність в індивіда стійкої генералізованої пізнавальної потреби. Показником її сформованості слід вважати зацікавлене ставлення майбутнього фахівця до пізнавальної діяльності, допитливість, творчий підхід у навчанні, схильність шукати нетипові розв'язання учбових завдань. Як правило, це добре ерудовані особистості, з широким світоглядом, розвиненою уявою і творчим мисленням. Крім того, такі суб'єкти учіння характеризуються високим рівнем самоорганізації та здатністю до самомотивації.

До *типу емоційного опосередкування* (який ще умовно можна назвати *афективним типом*) нашої класифікації мотиваційних профілів належать також індивіди, чий пізнавальний інтерес є ситуативним, а емоційне насичення в навчальній діяльності відбувається не лише за рахунок задоволення пізнавальної потреби. Це в основному творчі особистості з багатим внутрішнім життям, які у своїй поведінці зазвичай керуються почуттям прекрасного. Не випадково характерною для них є зовнішньоорганізована мотивація, викликана привабливістю предмета потреби. Крім того, це люди, схильні до переживань та емпатії, отримання задоволення від спілкування з товаришами по навчанню, а тому спрямовані на досягнення емоційної єдності з групою. Цим пояснюється високі ранги комунікативного мотиву, мотивів афіліації та співробітництва в їхній системі спонук вивчення іноземної мови.

Чутливі до емоціогенних факторів, але в більшості не здатні до самоорганізації власної навчальної діяльності та самомотивації, студенти зазначеної категорії надзвичайно залежать від якості педагогічної діяльності викладача і є потенційним об'єктом формуючих педагогічних заходів.

Мотиваційний тип вольового опосередкування (відповідально-вольовий тип) об'єднує осіб, чий стабільно високий рівень навчальної активності забезпечується такими психологічними факторами, як самодисципліна та самопримус, почуття відповідальності та обов'язку (перед викладачами, батьками, суспільством, собою). Ці студенти, як правило, мають добрі знання, високий рівень самооцінки, почуваються впевнено на занятті. Їхньою суттєвою ознакою є також прагнення самоствердитись у стосунках з ровесниками та викладачами, бути серед кращих, бажання продемонструвати свої знання й здібності оточуючим, досягти визнання і поваги, вищого соціального статусу в суспільстві. В системі спонук вивчення іноземної мови студентів відповідально-вольового типу домінують професійний,

прагматичний, пізнавальний мотиви, мотив досягнення, самоствердження, престижу, фінансовий мотив.

Оскільки підставою для виконання навчальних дій такими особами є в першу чергу доцільність і корисність, а не зовнішня привабливість, предмета потреби, їхня пізнавальна активність у незначній мірі залежить від зовнішніх факторів (специфіка навчального матеріалу, стиль роботи викладача, рівень розвитку академічної групи тощо).

Водночас не варто говорити про абсолютну автономність усіх представників даного мотиваційного класу, а отже й гомогенність його складу. Критерієм для диференціації в даному разі є самостійність процесу цілепокладання. Таким чином, орієнтовані на виконання (зовнішніх) вимог програми та викладачів, але не здатні до самостійної постановки навчальних цілей, студенти мотиваційного типу вольового опосередкування не виявлятимуть схильності до продовження діяльності вивчення іноземної мови по закінченню відповідного курсу (що й було підтверджено результатами нашого дослідження). Вміння ж самостійно ставити та досягати навчальні (у тому числі проміжні) цілі, структуруючи навчальний матеріал та організовуючи самостійну роботу з вивчення іноземної мови в ситуації непідконтрольності зовнішнім педагогічним вимогам є показником високого мотиваційного розвитку слухачів даної категорії.

Мотиваційний тип зовнішнього підкріплення об'єднує студентів, в системі навчальних спонук яких домінують прагматичний та фінансовий мотиви, мотив самоствердження і уникнення негативного досвіду. Змістові мотиваційні характеристики представників даного класу свідчать про гіпертрофовану роль у регуляції їхньої навчальної діяльності засобів зовнішнього підкріплення (оцінка, похвала, фінансове заохочення) та не сформованість процесуальних спонук.

Звичайно, орієнтація на отримання зовнішніх винагород за навчальну працю є характерною для переважної більшості студентів. Однак самоціллю даний зовнішній фактор є лише для певної частини студентського контингенту, що й дало підстави для виділення відповідного мотиваційного профілю.

До *типу домінування негативної мотивації* ми віднесли осіб, чия діяльність вивчення іноземної мови в університеті зазнає найбільшого впливу мотиву уникнення негативного досвіду. Відсутність задовільних знань, низький статус в академічній групі, висока тривожність і, як наслідок, незначний рівень академічних запитів, відчуття безпорадності та безперспективності докладання зусиль у навчанні – це риси узагальненого портрету представників зазначеного мотиваційного типу.

ВИСНОВКИ

Отже, запропонована нами класифікація мотиваційних профілів студентів включає чотири основні розряди: афективний тип, відповідально-вольовий тип, тип зовнішнього підкріплення та домінування негативної мотивації. Кожний із виділених класів відображає не лише специфіку спрямування особистості (на процес навчальної діяльності, її результат, засоби зовнішнього підкріплення та уникнення негативного досвіду), але й характер ініціації її мотиваційного процесу, індивідуально-психологічні особливості (нейродинамічні характеристики, властивості темпераменту, характерологічні особливості).

Диференційоване керування процесом становлення навчальної мотивації студентів передбачає досягнення її відповідних змістово-динамічних змін – нівелювання впливу негативних спонук, збільшення ваги та стійкості позитивних

процесуальних і дискретних мотивів, підвищення рівня автономності мотиваційного процесу – з урахуванням належності індивіда до того чи іншого мотиваційного типу. Пошук шляхів реалізації зазначених педагогічних цілей становить перспективу подальших наукових розвідок у даній галузі.

1. Якунин В.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие / Европ. ин-т экспертов. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А.: Изд-во “Полиус”, 1998. – 639 с.
2. New Perspectives and New Directions in Foreign Language Education. Edited by Diane W. Birckbichler. National Textbook Company, a division of NTC Publishing Group. Chicago. – 188 p.